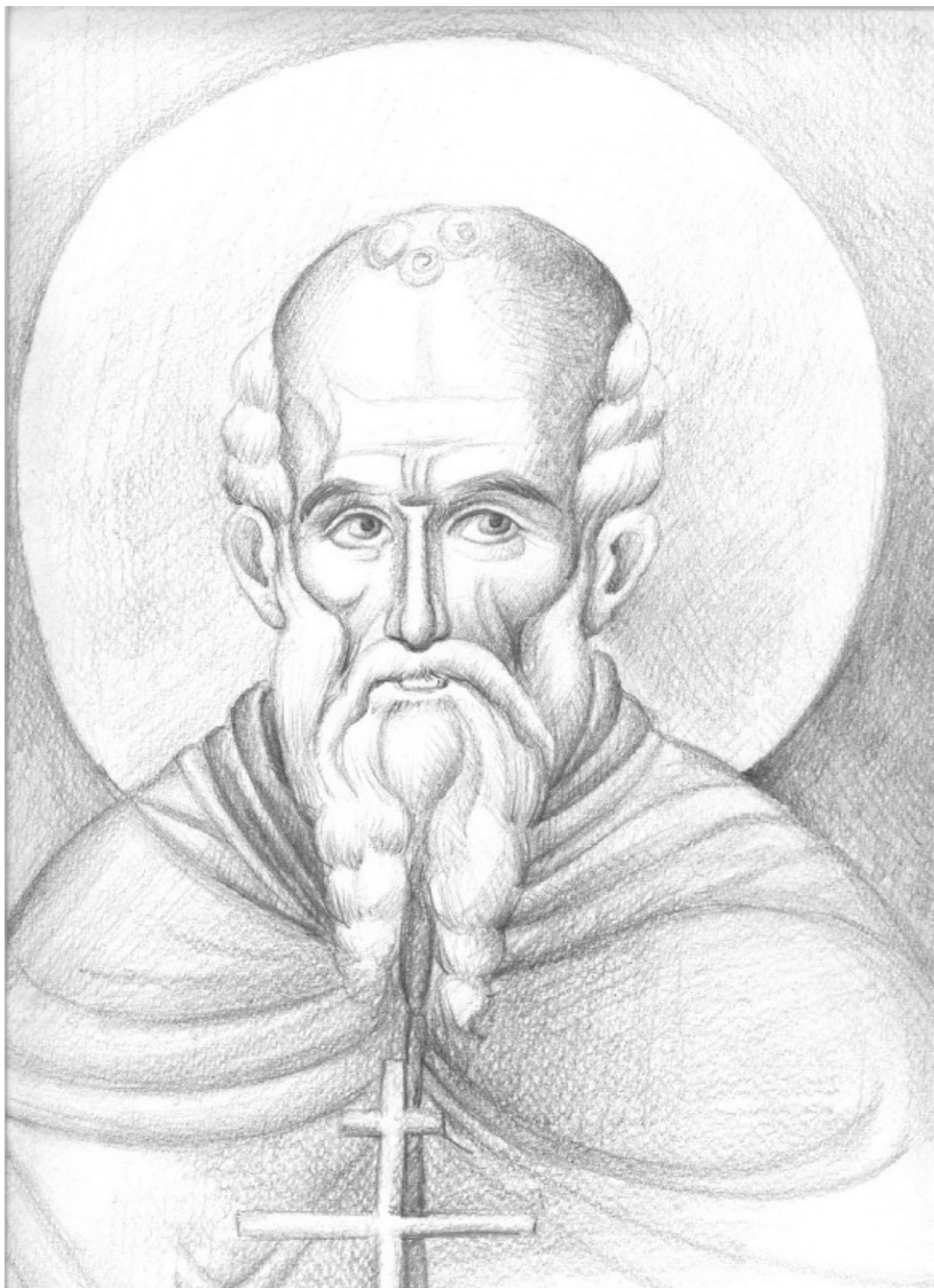

21 Ιουλίου 2013

Μιά σημαντική διδακτορική διατριβή για «τό ερμηνευτικό πλαίσιο της Χριστολογίας του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού»

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Ορθόδοξη πίστη](#)

του Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου για το Amen.gr

Την 25η Ιουνίου ε. έ. παρακολούθησα στην αίθουσα Συνεδριάσεων της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης την υποστήριξη της διατριβής του κ. Γεωργίου Σίσκου που υποβλήθηκε στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, με θέμα «Το ερμηνευτικό πλαίσιο της Χριστολογίας του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού», ύστερα από παράκληση του υποψηφίου διδάκτορος.

Η αλήθεια είναι ότι κι εγώ έδειξα ενδιαφέρον για την διατριβή αυτή, γιατί την συζητούσαμε με τον συγγραφέα της, κατά την διάρκεια της εκπονήσεώς της και διέκρινα την εξαιρετική σημασία της για την Εκκλησία, την θεολογία και την εποχή μας.

Η επταμελής επιτροπή αποτελείτο από τους καθηγητές Δέσπω Λιάλιου, Δημήτριο Τσελεγγίδη, Κωνσταντίνο Χρήστου, Σεβ. Μητροπολίτη Προύσης Ελπιδοφόρο, Βασίλειο Τσίγκο, Συμεών Πασχαλίδη, π. Χρήστο Φιλιώτη-Βλαχάβα. Κατά την διάρκεια της υποστήριξης της διατριβής έγιναν τοποθετήσεις και ερωτήσεις από τους καθηγητές και ο κρινόμενος υποψήφιος διδάκτορας απαντούσε διεξοδικά, ως άριστος γνώστης του θέματος αυτού, τόσο από την πλευρά της διδασκαλίας του αγίου Μαξίμου σε σχέση με την χαλκηδόνια και αντιχαλκηδόνια Χριστολογία, όσο και από την πλευρά της σύγχρονης θεολογικής βιβλιογραφίας για το θέμα αυτό.

Η όλη συζήτηση με εντυπωσίασε γιατί έγινε σε υψηλό ακαδημαϊκό και θεολογικό επίπεδο, που τιμά την Θεολογική Σχολή, και δείχνει την προσφορά της στην επιστήμη και στην Ορθόδοξη Εκκλησία, και επιθύμησα να γινόταν κάποτε μια τέτοια συζήτηση δογματικού περιεχομένου στην Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Όταν οι Καθηγητές τελείωσαν τις ερωτήσεις τους και έλαβαν τεκμηριωμένες και ολοκληρωμένες απαντήσεις από τον κρινόμενο υποψήφιο διδάκτορα, με παρεκάλεσαν, αν ήθελα, να εκφράσω κάποιο λόγο. Είναι αλήθεια ότι πρώτη φορά συμμετείχα σε μια τέτοια διαδικασία, αλλά και οι καθηγητές έδειξαν ιδιαίτερο σεβασμό και τιμή στο πρόσωπό μου.

Μεταξύ των άλλων εξέφρασα την χαρά μου για την υψηλού θεολογικού επιπέδου συζήτηση που διεξήχθη -η οποία δείχνει την θεολογική εργασία που γίνεται στις Θεολογικές Σχολές- και τόνισα ότι ο άγιος Μάξιμος είναι ένας μεγάλος Πατέρας της Εκκλησίας, επειδή συνδύαζε στενά την ησυχαστική παράδοση με την ομολογία της πίστεως. Επειδή ήταν ησυχαστής και είχε εμπειρική γνώση του Θεού, γι' αυτό ήταν και μεγάλος θεολόγος και Ομολογητής.

Έπειτα, τόνισα ότι έχει μεγάλη σημασία να διαβάσει κανείς προσεκτικά τα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας, να καταλαβαίνει στο βάθος την διδασκαλία τους και

να μὴν προσπαθῆ νὰ τὴν προσαρμόζη στὶς δικές του ἐρμηνευτικές διαδι-κασίες. Ἐχει μεγάλη σημασία νὰ βλέπη κανεὶς τί ἀκριβῶς γράφει ἓνας Πατέρας, ἀσχετὰ ἀν συμφωνή ἢ ὄχι μαζί του. Στὴν κρινόμενη διατριβή, τὴν ὁποία διάβασα, παρατήρησα τὴν ἀρίστη κατανόηση τῶν κειμένων τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Χαλκηδονίων ἢ ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων.

Στὴν συνέχεια υπογράμμισα τὴν ἐπικαιρότητα τῆς διδα-σκαλίας τοῦ ἁγίου Μαξίμου, γιὰτί ἐκτός ἀπὸ τὴν συζήτηση ποὺ γίνεται μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ μονοφυσιτῶν-ἀντιχαλκηδονίων, συγχρόνως σήμερα γίνεται συζήτηση γιὰ τὴν θέληση στὸν ἄνθρωπο. Καὶ παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι, ἐνῶ ὁ σχολαστικισμὸς ταυτίζει τὴν ἐνέργεια με τὴν οὐσία, ὁ περσοναλισμὸς συνδέει τὴν ἐνέργεια με τὸ πρόσωπο-υπόσταση.

Τέλος, μακάρισα τὸν υποψήφιο γιὰτί εἶχε μὴ ἐξαιρετικὴ σύμβουλο, τὴν καθηγήτρια κ. Δέσπω Λιάλιου, ἡ ὁποία παρακο-λούθησε με προσοχή τὴν ὅλη ἐξέλιξη τῆς μελέτης αὐτῆς, ἀλλὰ ἐπήνεσα καὶ ἐκείνη γιὰτί ἀνέδειξε ἓναν τέτοιο ικανὸ μαθητή.

Μετά ἀπὸ σύσκεψη ἡ ἐπταμελὴς Επιτροπὴ τῶν Καθηγητῶν ἀποφάσισε νὰ βαθμολογήσει τὴν διατριβὴ ὁμοφώνως με ἀρίστα καὶ με διάκριση.

Στὴν συνέχεια θὰ κάνω μὴ σύντομη, συνοπτικὴ καὶ ἀναγκαστικὰ ἐπιλεκτικὴ παρουσίαση τῆς σημαντικῆς αὐτῆς διδακτορικῆς διατριβῆς γιὰ τὸ ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο τῆς Χριστο-λογίας τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ.

1. Ἡ ἐνασχόλησή μου με τὸ ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητή

Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (580-662) με προσήλκυσε ἀπὸ τὴν δεκαετία τοῦ 1970, διάβαζα κυρίως τὰ ἀσκητικὰ καὶ θεολογικὰ τοῦ συγγράμματα, τὰ κεφάλαια «περὶ ἀγάπης», «περὶ θεολογίας» καὶ «εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν» ποὺ ἔχουν συμπεριληφθῆ στὴν «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν», τὰ ὁποία ὅπως φαίνεται εἶναι τὰ πρῶϊμα ἔργα του. Μὲ ὠφέλησαν πολὺ στὴν ποιμαντικὴ μου διακονία, γιὰτί ἐβλεπα ὅλη τὴν ἀσκητικὴ διδασκαλία του, τὸν ἠσυχασμὸ του, καὶ τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο θεολογοῦσε.

Ἀργότερα διάβασα πολλὰ κείμενά του ποὺ ἀναφέρονται στὴν «Μυσταγωγία», τὴν ἐρμηνεία του στὰ Συγγράμματα τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τὴν λύση τῶν ἀποριῶν σε λόγους τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τὰ ἐρμηνευτικὰ τοῦ κείμενα, τὶς ἐπιστολές του κλπ. Ὁ ἅγιος Μάξιμος εἶναι συγγενής, κατὰ πνεῦμα, με τοὺς προηγούμενους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ γι' αὐτὸ κατανόουσε ἀρίστα τὴν διδασκαλία τους.

Έπειτα μελέτησα τα δογματικά και αντιρρητικά του έργα με τα οποία αντιμετώπισε την αίρεση του μονοενεργητισμού και του μονοθελητισμού, με τα οποία συνετέλεσε στην κατοχύρωση του ορθοδόξου δόγματος στην ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδο, ότι δηλαδή στον Χριστό υπάρχουν δύο ενέργειες, και δύο θελήσεις -θεία και ανθρώπινη- οι οποίες ενεργούσαν στο ένα πρόσωπό Του. Σαφέστατα πρόκειται για την συνέχιση της διδασκαλίας των Πατέρων της Δ' Οικουμενικής Συνόδου.

Αυτή η ενασχόλησή μου φαίνεται σε όλα τα έργα που έχω δημοσιεύσει από την δεκαετία του 1980. Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα μεγάλο ασκητικό μέρος της διδασκαλίας του αγίου Μαξίμου συμπεριελήφθηκε στο πρώτο βασικό βιβλίο μου με τίτλο «Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία» που δημοσιεύθηκε το έτος 1985. Κατάλαβα ότι ο άγιος Μάξιμος ανέλυσε διεξοδικά την ασκητική διδασκαλία της Εκκλησίας, μέσα από τον θεολογικό θεραπευτικό χαρακτήρα, πράγμα που παρατηρείται σε όλη την εκκλησιαστική μας παράδοση και την έβλεπε συνδεδεμένη με τα Μυστήρια. Η ερμηνεία που κάνει στην «Μυσταγωγία» ενοποιεί τον ησυχασμό, την Ευχαριστία και την εσχατολογία.

Έτσι, όσοι υποτιμούν και διαβάλλουν την «Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών», μεταξύ των οποίων και τα κείμενα του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, ότι δήθεν αλλοιώνουν την εκκλησιαστική παράδοση και την θρησκευοποιούν -ότι δήθεν ο τρόπος που συντάχθηκαν αποτελεί θρησκευοποίηση του εκκλησιαστικού γεγονότος- ενώ ασφαλώς αυτά τα κείμενα προϋποθέτουν την μυστηριακή ζωή, αυτοί διαπράττουν μεγάλο θεολογικό και εκκλησιαστικό ατόπημα.

Στην συνέχεια μελετούσα οποιαδήποτε σοβαρή μελέτη ερχόταν στην αντίληψή μου που αφορούσε την διδασκαλία του αγίου Μαξίμου για την θεολογία, την Χριστολογία, την ανθρωπολογία, την εκκλησιολογία, την κτισιολογία, και την εσχατολογία. Μέσα από τις μελέτες μου αυτές διαπίστωσα την αξία και την σπουδαιότητα του μεγάλου αυτού Πατρός της Εκκλησίας του 7ου αιώνας που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην διατύπωση της διδασκαλίας με αγώνα, ομολογία, θυσίες και μαρτυρικό φρόνημα.

2. Η διάρθρωση της διατριβής

Είναι γνωστόν ότι ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογής έζησε σε μια δύσκολη εκκλησιαστική περίοδο, και αξιοποιώντας τις απο-φάσεις της Δ' Οικουμενικής Συνόδου στην Χαλκηδόνα, προε-τοίμασε το έδαφος για την απόφαση της ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου που ολοκλήρωσε την διδασκαλία της Εκκλησίας για την Χριστολογία και έτσι αντιμετωπίσθηκαν όλες οι αιρέσεις στο Χριστολογικό θέμα.

Η διατριβή του κ. Γεωργίου Σίσκου ασχολείται με εξαιρετική επιτυχία, όπως το λέγει και ο τίτλος της, με το ερμηνευτικό πλαίσιο της Χριστολογίας του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού. Οι καλές διατριβές περιορίζονται κυρίως σε επί μέρους ζητήματα και αναδεικνύουν σημαντικές λεπτομέρειες που προάγουν την επιστημονική έρευνα για έναν συγγραφέα ή για ένα συγκεκριμένο θέμα σε μια χρονική περίοδο. Έτσι, η διατριβή αυτή περιορίζεται στην Χριστολογία του αγίου Μαξίμου και κατ' ουσίαν στο ερμηνευτικό της πλαίσιο.

Αυτό σημαίνει ότι η εξέταση της Χριστολογίας του αγίου Μαξίμου γίνεται βάσει των κειμένων του με τα οποία απαντά στους νεστοριανούς, τους αντιχαλκηδονίους, κυρίως στον Σεβή-ρο, στους μονοενεργήτες και τους μονοθελήτες, των οποίων τα κείμενα επίσης μελετώνται. Γίνεται προσεκτική ανάγνωση και ερμηνεία των κειμένων αυτών, των όρων που χρησιμοποιούνται από όλους αυτούς, και την ορθόδοξη κατάληξή τους στον άγιο Μάξιμο, και βεβαίως εξάγονται ασφαλή συμπεράσματα.

Ο συγγραφέας δεν φιλοσοφεί πάνω στα κείμενα που μελετά, δεν στοχάζεται, δεν αυθαιρετεί, αλλά εργάζεται φιλο-λογικά και ιστορικά, ερευνώντας την σημασία των λέξεων και των φράσεων που χρησιμοποιούνται, αλλά τα ερμηνεύει και θεολογικά. Χρησιμοποιεί μια αυστηρή επιστημονική μέθοδο, και μάλιστα με τις μακροσκελείς και εξαντλητικές, μερικές φορές, υποση-μειώσεις κρίνονται όσοι αυθαίρετούν στοχαστικώς πάνω στα κείμενα.

Η όλη διατριβή διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται λόγος για τις δύο φύσεις -θεία και ανθρωπίνη- στον Χριστό, δηλαδή για το πώς ενεργούσαν οι δύο φύσεις στην μία υπόσταση του Λόγου. Στο δεύτερο μέρος γίνεται αναφορά στις δύο ενέργειες του Χριστού και γενικότερα στην αντιμο-νοενεργητική αντιρρητική διδασκαλία του αγίου Μαξίμου. Στο τρίτο μέρος γίνεται λόγος για την διδασκαλία του αγίου Μαξίμου για τις δύο θελήσεις στον Χριστό καί, επομένως, παρου-σιάζεται η διδασκαλία του εναντίον του μονοθελητισμού.

Τα τρία αυτά μέρη χωρίζονται σε επί μέρους κεφάλαια στα οποία παρουσιάζεται η Χριστολογική διδασκαλία του αγίου Μαξίμου και αναλύεται το όλο θέμα με σημαντικές παρατηρήσεις και νέες επισημάνσεις πάνω στην διδασκαλία του

θεοσόφου αυτού Πατρός της Εκκλησίας.

Μού αρέσει να διαβάζω κείμενα διατριβών, από προσεκτικούς ερευνητές, επειδή γνωρίζω ότι οι συγγραφείς τους, κατά τεκμήριο, κάνουν ενδελεχή έρευνα στις πηγές και με βάση αυτήν την έρευνα κρίνουν και την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Μόλις αρχίζω την μελέτη του βιβλίου διαβάζω τον πρόλογο, την εισαγωγή και τα συμπεράσματα, ώστε να εισέλθω στην ουσία του θέματος, γιατί στις τρεις αυτές ενότητες μπορεί κανείς να αντιληφθώ με συντομία όλη την σκέψη του ερευνητού. Και αφού εισέλθω στο νόημα των θεμάτων που θίγονται, ακολούθως αρχίζω με άνεση και με προσοχή να μελετώ τα κεφάλαια της διατριβής, προσπαθώντας να εντοπίσω το καινούργιο που κομίζει κάθε ερευνητής με την εργασία του. Το ίδιο έκανα και στην συγκεκριμένη διατριβή.

Στόν πρόλογο διαπιστώνεται από τον συγγραφέα ο τρόπος με τον οποίο η σύγχρονη θεολογική επιστήμη επιχειρεί την «αναπρο-σαρμογή της εκκλησιαστικής ερμηνευτικής», με την οποία «οι πηγές ερμηνεύονται δια φιλοσοφικών, κοινωνιολογικών, ψυχο-λο-γικών εργαλείων, προκειμένου να αχθούν σε απαντήσεις που αφορούν ερωτήματα του συγχρόνου ανθρώπου». Η «μεταγραφή» αυτή των πατερικών κειμένων με τα δεδομένα της εποχής μας ενέχει πολλούς κινδύνους, αφού δεν κατανοούνται με σοβαρό-τητα τα κείμενα αυτά, τα οποία εκλαμβάνονται ως ένα «μουσειακό έκθεμα», αν δεν μεταγραφούν στοχαστικά, φιλοσοφικά, κοινωνιολογικά στην εποχή μας, και ακόμη υπονομεύεται η ταυτότητα της εμπειρίας των Προφητών, των Αποστόλων και των Πατέρων. Ο συγγραφέας δηλώνει ότι θα επιχειρήσει να κατανοήσει την σκέψη του αγίου Μαξίμου σε «μια προτεραιότητα μαθητείας και υπακοής» στα κείμενά του και αυτό το κατορθώνει σε όλες τις σελίδες της διατριβής του.

Στην εισαγωγή αναλύεται ο σκοπός της διατριβής που είναι «η ιστορικοδογματική διερεύνηση και ανάλυση του ερμηνευτικού πλαισίου, μέσα στο οποίο κατανοούνται οι όροι και οι διατυπώσεις, που αφορούν στην έκθεση του Χριστολογικού δόγματος, από τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή. Για να κατανοηθεί αυτό το ερμηνευτικό πλαίσιο αναζητούνται τα ιστορικά αίτια των κειμένων, των όρων και των διατυπώσεων εξετάζεται ο τρόπος που προσλαμβάνεται η εκκλησιαστική και φιλοσοφική παράδοση στις ιστορικές συγκυρίες γίνεται «ανατο-μία της μονοθελητικής κατασκευής ως προς τις προϋθέ-σεις των δημιουργών της» και ερευνάται «η αντιρρητική επανερμη-νεία της μονοθελητικής κατασκευής».

Στην συνέχεια γίνεται λόγος για τις κατευθύνσεις που παρατηρήθηκαν στις Χριστολογικές διατυπώσεις του αγίου Μαξίμου, για τις έννοιες που χρησιμοποιεί ο άγιος Μάξιμος, όπως και στους όρους της προγενέστερης παράδοσης, γίνεται αναφο-ρά στην βιβλιογραφία πάνω στην διδασκαλία του σε διάφορα θεολογικά

θέματα από σύγχρονους θεολόγους, αφού μάλιστα ο συγγραφέας διαβάσει και κρίνει κατάλληλα την ελληνόφωνη, την αγγλόφωνη, την γαλλόφωνη και την γερμανόφωνη βιβλιο-γρα-φία. Έτσι, ο αναγνώστης ενημερώνεται επαρκώς για τις έρευνες που έγιναν στην θεολογία του αγίου Πατρός, ώστε στην συνέχεια να εντοπίσει το θέμα του ερμηνευτικού πλαισίου της Χριστολογίας που είναι το καινούργιο που κομίζεται με την διατριβή του. Επίσης, στην εισαγωγή γίνεται ανάλυση για το τί περιέχουν τα τρία μέρη και τα επί μέρους κεφάλαια του κάθε μέρους του βιβλίου, ώστε ο αναγνώστης να προετοιμασθεί για την ανάγνωσή του.

Στο τέλος του βιβλίου παρατίθενται τα συμπεράσματα από την ανάλυση του ερμηνευτικού πλαισίου -σέ ελληνική και αγγλική γλώσσα- δια του οποίου ο άγιος Μάξιμος άγεται στην ομολογία του ενανθρωπήσαντος Υιού και Λόγου του Θεού με συγκεκριμένες διατυπώσεις και όρους.

3. Βασικά σημεία της διατριβής

Από την μελέτη της δι-δα--σκαλίας του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, όπως αναλύε-ται στην παρούσα διατριβή, διαπιστώ-νεται ότι οι Χριστολογικές διατυ-πώσεις του χωρίζονται σε τρεις περιόδους.

Στην πρώτη ανήκουν εκείνες που εκφράστηκαν από τον άγιο Μάξιμο πριν εμφανισθή η μονοθελητική αίρεση, πρόκειται για την περίοδο που χαρακτηρίζεται ως «προμονοθελητική περίο-δος», «καί χαρακτηρίζεται από την ακρίβεια και την παραμονή στον όρο της Χαλκηδόνας». Την περίοδο αυτή μεταφέρονται οι Καππαδοκικοί τριαδολογικοί όροι: ουσία, φύση πρόσωπο, υπόστα-ση στην Χριστολογία.

Στην δεύτερη περίοδο ανήκουν οι Χριστολογικές διατυπώ-σεις που αναφέρονται στα αντιμονοενεργητικά έργα του αγίου Μαξίμου, στον αγώνα του για την αναίρεση της Χριστολογίας του Σεβήρου και την υπεράσπιση της απόφασης της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, που έγινε στην Χαλκηδόνα, απέναντι στους αντιχα-λκηδονίους και τους νεστοριανούς, αλλά δεν γίνεται ακόμη αναφορά στην μονοθελητική αίρεση.

Στην τρίτη περίοδο ανήκουν εκείνες οι Χριστολογικές διατυπώσεις που αναφέρονται στα αντιμονοθελητικά του έργα, στα οποία φαίνεται το πλαίσιο της μονοθελητικής αίρεσης και ο αγώνας των Ορθοδόξων. Ο μονοθελητισμός προέκυψε από την προσπάθεια του Αυτοκράτορος Ηρακλείτου να συγκλίνη την πίστη της Χαλκηδόνας με τους αντιχαλκηδονίους συχνά με την χρησιμο-ποίηση «σημαιομένων της νεστοριανικής Χριστολογίας».

Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η συγκεκριμένη διαίρεση σε περιόδους αφορά

συστηματικούς λόγους, καθώς σε πολλά κείμενα του αγίου Μαξίμου ενέργεια και θέληση εξετάζονται μαζί, ενώ οι ερμηνευτικές αρχές που διέπουν την κατοχύρωση των δύο ενεργειών είναι διαφορετικές από εκείνες των δύο θελήσεων.

Δεν είναι εύκολο να καταγραφούν τα συμπεράσματα της διατριβής αυτής στην συνοπτική αυτήν παρουσίαση, γι' αυτό και θα τονισθούν τέσσερα, κατά την γνώμη μου, καίρια σημεία της διατριβής.

Πρώτον. Εντοπίζεται η μεταφορά της Καππαδοκικής ορολογίας από την Τριαδολογία στην Χριστολογία ως προς τους όρους: ουσία, φύση, υπόσταση, πρόσωπο. Προσδιορίζονται κείμενα των Καππαδοκών Πατέρων, ήτοι του Μ. Βασιλείου, του αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου και του αγίου Γρηγορίου Νύσσης στα οποία γίνεται λόγος για την ουσία-φύση και το πρόσωπο-υπόσταση και καταγράφεται πώς αυτοί οι όροι μεταφέρονται από τον άγιο Μάξιμο στην Χριστολογία. Παρουσιάζεται ότι ο άγιος Μάξιμος γνώριζε πολύ καλά την θεολογία των Καππαδοκών Πατέρων, ενώ παράλληλα αξιοποιεί και συστηματοποιεί το σύνολο της μεταχαλκηδόνιας παράδοσης στο ίδιο θέμα. Πρόκειται για δύο ζεύγη.

Το πρώτο ζεύγος είναι «*ταυτότητα-ετερότητα*». Στην Τρια-δολογία, όπως δίδαξαν οι Καππαδόκες Πατέρες, υπάρχει ταυτό-τητα φύσεως και ετερότητα υποστάσεων, αφού τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος έχουν την ίδια φύση και ιδιαίτερες υποστάσεις, ενώ στην Χριστολογία οι όροι αυτοί εκφράζονται διαφορετικά, αφού στον Χριστό υπάρχει ταυτότητα υποστάσεως και ετερότητα φύσεων, αφού οι δύο φύσεις στην μία υπόσταση του Λόγου είναι ενωμένες ατρέπτως, αδιαιρέτως, ασυγχύτως, αναλλοιώτως.

Το άλλο ζεύγος είναι «*ένωση και διαφορά*». Στην Τριαδο-λογία υπάρχει ενότητα φύσεως και διαφορά υποστάσεων, αφού τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος έχουν ίδια φύση και διαφορά προσώπων, ενώ στην Χριστολογία υπάρχει ενότητα υποστάσεως -μία υπόσταση του Λόγου- και διαφορά φύσεων, θείας και ανθρωπίνης.

Έτσι, οι όροι φύση-ουσία και πρόσωπο-υπόσταση χρησιμο-ποιούνται με διαφορετική έννοια στην Τριαδολογία και στην Χριστολογία, αλλά διασώζεται η αλήθεια, ότι ο Χριστός είναι η μία υπόσταση της Αγίας Τριάδος, που προσέλαβε την ανθρώπινη φύση και την ένωσε ατρέπτως, αδιαιρέτως, ασυγ-χύτως, αναλλοιώτως στην υπόστασή Του.

Αν δεν κάνη κανείς αυτήν την ερμηνευτική διάκριση, τότε καταλήγει είτε στην «οξεία σύγχυση», όπως έγινε από τον Σαβέλλιο και τον Ευτυχή -μονοφυσίτες- είτε στην «οξεία διαίρεση», όπως έγινε από τον Άρειο και τον Νεστόριο. Οι Νεστοριανοί και αντιχαλκηδόνιοι χρησιμοποιούσαν τους όρους αυτούς

λανθασμένα, και γι' αυτό περιέπεσαν σε αιρέσεις, οι οποίες καταδικάστηκαν από την Εκκλησία. Όταν οι όροι αυτοί δεν χρησιμοποιούνται ορθόδοξα, τότε καταλήγουν στην αίρεση.

Επίσης, ο άγιος Μάξιμος αξιοποιεί για την Χριστολογία τους όρους των Καππαδοκών Πατέρων, «λόγος φύσεως» και «τρόπος υπάρξεως» σε σχέση με «τήν λειτουργία του αριθμού». Στην Τριαδολογία των Καππαδοκών Πατέρων ο «λόγος φύσεως» αναφέρεται στην μία φύση του Θεού, ενώ ο «τρόπος υπάρξεως» αναφέρεται στα τρία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδος. Όμως, οι όροι αυτοί μεταφέρονται διαφορετικά στην Χριστολογία, αφού στον Χριστό ο «λόγος της φύσεως» είναι δύο και όχι ένας, γιατί διαφορετικά καταλήγει στον μονοφυσιτισμό, και ο «τρόπος ενώσεως» είναι ένας και όχι δύο, γιατί διαφορετικά καταλήγει στον νεστοριανισμό. Ο «λόγος φύσεως» και ο «τρόπος ενώσεως» είναι ένα σχήμα που «μεταγράφεται» από τον άγιο Μάξιμο από την Τριαδολογία στην Χριστολογία.

Δεύτερον. Ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής με την διδασκαλία του αντικρούει τόσο τον Σεβήρο όσο και τον Νεστό-ριο, και παραμένει πιστός στην βάση της θεολογίας της Συνόδου της Χαλκηδόνας.

Είναι σημαντικό ότι ο Νεστόριος και ο Σεβήρος ξεκινούν από το ίδιο θεμελιώδες αξίωμα, ότι στον Χριστό κάθε φύση φέρει αναγκαστικώς την δική της υπόσταση. Όμως, και οι δύο καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα, αφού ο Νεστόριος κάνει λόγο για σχετική ένωση των δύο φύσεων-υποστάσεων, ενώ ο Σεβήρος κάνει λόγο για την σύνθετη φύση-υπόσταση στον Χριστό.

Ακόμη, επισημαίνεται ότι ο Σεβήρος ήταν «φανατικός ακόλουθος της Χριστολογικής ορολογίας του αγίου Κυρίλλου». Δηλαδή, αποδεχόμενος την φράση του αγίου Κυρίλλου «μία φύση του Λόγου σεσαρκωμένη» θεωρούσε ότι ο όρος της Συνόδου της Χαλκηδόνας πρόδωσε την θεολογία του αγίου Κυρίλλου και έτσι θριάμβευσαν οι βλασφημίες του Νεστορίου. Αυτός ήταν ο λόγος που θεωρούσε τον όρο της Χαλκηδόνας ως νεστοριανικό.

Ο άγιος Μάξιμος, μελετώντας προσεκτικά τα κείμενα του αγίου Κυρίλλου, με βάση τον όρο της Χαλκηδόνας, αποδεικνύει ότι η διδασκαλία του ταυτίζεται με τον όρο της Χαλκηδόνας, ότι στην υπόσταση του Θεού Λόγου ενώθηκαν οι δύο φύσεις -θεία και ανθρωπίνη- και ανασκευάζει τις απόψεις του Σεβήρου ότι δήθεν η διδασκαλία του στηρίζεται στον άγιο Κύριλλο και ότι οι αντιχαλκηδόνοι είναι «γνήσιοι εκφραστές και συνεχιστές της θεολογίας του αγίου Κυρίλλου».

Έτσι αποδεικνύεται ότι ο Σεβήρος διαστρεβλώνει την διδασκαλία του αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας, παραμένοντας μόνον στο εξωτερικό λεκτικό επίπεδο της

διδασκαλίας του, ενώ οι Πατέρες της Συνόδου της Χαλκηδόνας και ο άγιος Μάξιμος είναι γνήσιοι εκφραστές της ουσίας της διδασκαλίας του αγίου Κυρίλλου.

Τρίτον. Ο άγιος Μάξιμος με τους αγώνες του κατά την δεύτερη και τρίτη φάση της θεολογικής αντιρρητικής του αρνείται την αίρεση του μονοεργητισμού και του μονοθελητισμού, αφού και οι δύο αυτές κινήσεις προσπαθούσαν να συμβιβάσουν την Χριστολογία των Χαλκηδονίων με την Χριστολογία των αντιχαλκηδονίων.

Στην αρχή εμφανίσθηκε ο μονοθελητισμός ως μια συμβι-βαστική προσπάθεια των θεολογικών διαφορών μεταξύ των δύο πλευρών, Χαλκηδονίων ορθοδόξων και αντιχαλκηδονίων μονο-φυ-σιτών. Ως τέτοια κίνηση εννοείται η ένωση «μεταξύ της σεβηριανής μερίδος των Θεοδοσιανών της Αλεξανδρείας και του Πατριάρχη Αλεξανδρείας Κύρου» το 633 μ.Χ., που «αποτελεί το πρώτο επίσημο κείμενο του μονοεργητισμού». Στο κείμενο αυτό της ενώσεως δεν γίνεται αναφορά στον όρο πρόσωπο, επιλέγονται οι εκφράσεις του Σεβήρου «εκ δύο φύσεων», «μία του Θεού Λόγου φύσις σεσαρκωμένη» του αγίου Κυρίλλου, όπως την ερμήνευε ο Σεβήρος, και «μία υπόστασις σύνθετος», καθώς επίσης χαλκεύεται και εισάγεται η φράση «μιά θεανδρική ενεργεία» που αποδίδεται στον άγιο Διονύσιο τον Αρεοπαγίτη, και η οποία, ως ερμηνευτικό θεμέλιο του «εν δυσί» των φύσεων του Χριστού, ακυρώνει τον όρο της Χαλκηδόνας και εξοβελίζει τον Τόμο του Λέοντος.

Στην συνέχεια εμφανίσθηκε ο μονοθελητισμός μέσα στην ίδια προοπτική, να ενώση τα διεστώτα. Η μονοθελητική έριδα αρχίζει από την «έκθεση»-διάταγμα του Αυτοκράτορος Ηρακλεί-του που εξεδόθη το 638 μ.Χ., με την οποία επιβάλλεται ο μονοθελητισμός. Η «έκθεση» αυτή φέρεται ότι συνεγράφη από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Σέργιο και προσπαθεί να γεφυρώση την Χαλκηδόνα με την αντιχαλκηδόνα Χριστολογία, συχνά με τα σημαινόμενα της νεστοριανής Χριστολογίας. Πρόκειται για έναν «πολιτικό καιροσκοπισμό της μονοθελητικής κατασκευής», που χρησιμοποίησε τους όρους των νεστοριανών, των Χαλκη-δονίων και των αντιχαλκηδονίων. Είχε προηγηθή, όπως προαναφέρθηκε, ο μονοεργητισμός για την σύγκλιση μεταξύ Χαλκηδονίων και αντιχαλκηδονίων.

Ο άγιος Μάξιμος αντιτάσσεται σε αυτές τις προσπάθειες, αναιρώντας και τον μονοεργητισμό και τον μονοθελητισμό, και ερμηνεύοντας σωστά και ορθόδοξα τα πατερικά κείμενα, αλλά και την απόφαση της Συνόδου της Χαλκηδόνας. Πίστευε απόλυτα ότι δεν χωρεί συμβιβασμός στην πίστη.

Τέταρτον. Για να κατανοηθή με συνοπτικό τρόπο η βάση της θεολογικής σκέψεως του αγίου Μαξίμου θα παρατεθούν μερικοί όροι που χρησιμοποιούνται από τον άγιο Μάξιμο για να αντιμετωπίσει τον μονοενεργητισμό και τον μονοθελητισμό.

Βέβαια, μέσα στο κείμενο της διατριβής μπορεί κανείς να παρακολουθήσει με ενδιαφέρον την ιστορία και την εξέλιξη αυτών των όρων, αλλά και την σημασία τους στην Καππαδοκική Τριαδολογία, την Αντιοχειανή, Χαλκηδόνια και αντιχαλκηδόνια Χριστολογία, και τελικά στην Μαξιμιανή Χριστολογία. Εδώ θα εντοπιστή, κυρίως, η σημασία των όρων στην διδασκαλία του αγίου Μαξίμου.

Ένας σημαντικός όρος είναι ο όρος «σύνθετη υπόσταση». Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να εκφρασθή καλύτερα η ορθόδοξη Χριστολογία στην αντιμετώπιση του όρου «σύνθετη φύση» με την έννοια σύνθετη υπόσταση, όπως τον χρησιμο-ποιούσε ο Σεβήρος και γενικά η αντιοχειανή νεστοριανή Χριστο-λογία.

Ο άγιος Μάξιμος χρησιμοποιεί τον όρο «σύνθετη υπόστα-ση», αφού τον αντιδιαστέλλει από τον όρο «σύνθετη φύση». Δεν σημαίνουν το ίδιο οι δύο αυτοί όροι. «Σύνθετη φύση» σημαίνει ότι ενώνονται οι δύο φύσεις σε μία, ενώ «σύνθετη υπόσταση» σημαίνει ότι οι δύο φύσεις, χωρίς να χάσουν τα φυσικά ιδιώματα, ενώνονται σε μία υπόσταση. Ο άγιος Μάξιμος, ερμηνεύοντας τον όρο «σύνθετη υπόσταση», τον αντιδιαστέλλει σαφέστατα από την Χριστολογία του Σεβήρου Αντιοχείας και την Χριστολογία του Νεστορίου, καθώς επίσης με τον όρο αυτό ακυρώνει τον μονοενεργητισμό και τον μονοθελητισμό. Αφού ο Χριστός έχει δύο φύσεις έχει και δύο ενέργειες και θελήσεις στην μία υπόστασή Του.

Επίσης, ο άγιος Μάξιμος χρησιμοποιεί τους όρους «φυσικό θέλημα» και «γνωμικό θέλημα». Στά πρώιμα έργα του, στην ανθρωπολογία, έκανε λόγο για την διάκριση μεταξύ φύσεως, που είναι η θεία δωρεά στον άνθρωπο, και της γνώμης που είναι «ο υποστατικός τρόπος διαχείρισης της φύσεως». Το ζεύγος «φύση-γνώμη» συμπληρώνεται από το ζεύγος «λόγος-τρόπος», για να περιγραφεί η κίνηση προς τον Θεό, και η κίνηση αντίθετα από τον Θεό. Όταν αυτά τα δύο, δηλαδή η φύση με την γνώμη εναρμονίζονται, τότε ο άνθρωπος πορεύεται προς τον Θεό. Όταν, όμως, η γνώμη εναντιώνεται στην φύση, τότε ο άνθρωπος οδηγείται στην αμαρτία, με συνέ-πεια την «διαίρεση και κατατομή της ανθρωπίνης φύσεως». Η «φύση» και η «γνώμη» δεν είναι δύο αντίθετα πράγματα. Δεν νοείται «φύση» χωρίς την «γνώμη» και «γνώμη» χωρίς την «φύση». Η γνώμη «αναφέρεται στην υπόσταση και καθορίζει το πώς της φύσεως». Στην πραγμα-τικότητα αυτά τα δύο (φύση-γνώμη) πρέπει να συντονίζονται και να κατευθύνονται προς τον Θεό.

Αναφερόμενος ο άγιος Μάξιμος στον Χριστό λέγει ότι έχει δύο φυσικά θελήματα -

θείο και ανθρώπινο- αφού έχει δύο φύσεις. Όμως, η προαίρεση (γνώμη) επειδή έχει τρεπτότητα και επειδή εκείνος που είναι άτρεπτος, κατά την φύση, είναι άτρεπτος και κατά την προαίρεση, αφού δεν επιλέγει μεταξύ αρετής και αμαρτίας, γι' αυτό στον Χριστό υπάρχει ατρεψία προαιρέσεως.

Βέβαια, ο άγιος Μάξιμος χρησιμοποιεί αυτή την ορολογία μόνο στα πρώιμα έργα του, ενώ κατά την μονοθελητική έριδα παραμερίζει τις εκφράσεις του πρώιμου έργου «απαθής γνώμη» και «ατρεψία προαιρέσεως» για τον Χριστό, διότι το «ένα γνωμικό θέλημα» είναι έκφραση που χρησιμοποιούσαν οι μονοθελήτες προκειμένου να γεφυρώσουν τις Χριστολογίες των Ορθοδόξων και των αντιχαλκηδονίων.

Μέ αφορμή το τελευταίο, ο άγιος Μάξιμος εξηγεί ότι η γνώμη αφορά στην υπόσταση, οπότε η έκφραση *ένα γνωμικό θέλημα* για τον Χριστό συνεπάγεται δύο υποστάσεις. Όπως ο όρος *πρόσωπο* στον Νεστόριο συνεπίετο το σημείο ένωσης των δύο προσώπων του Χριστού, κατ' αντιστοιχία ο όρος *ένα γνωμικό θέλημα* αντιστοιχεί στο σημείο ένωσης κατά την γνώμη των δύο υποστατικών θελημάτων του Χριστού. Ο Νεστόριος χρησιμοποιούσε τον όρο *ταυτοβουλία*, εννοώντας την γνωμική ένωση των δύο υποστατικών θελημάτων.

Ακόμη, στον Χριστό, στο πρόσωπο του Σεσαρκωμένου Λόγου, υπάρχει «αντίδοση των ιδιωμάτων» των δύο φύσεων, που σημαίνει ότι εξοβελίζεται «κάθε γεγονός τροπής και άρα προαιρετικής κίνησης αφορώσης στην αρετή και την αμαρτία, που θα μπορούσε να χαρακτηρίζει την ανθρωπότητα του Χριστού και συνεπώς τη θέληση αυτής». Η αποδοχή γνωμικού θελήματος στον Χριστό οδηγεί αναποφεύκτως στον νεστοριανισμό, διότι γίνεται αποδεκτή μια δεύτερη υπόσταση στον Χριστό».

Τα δύο φυσικά θελήματα στον Χριστό και η αντίδοση των θελημάτων των δύο φύσεων συνδέονται με την «συμφυία» θείου και ανθρωπίνου θελήματος στον Χριστό. Ο άγιος Μάξιμος με τον όρο «συμφυία» αναιρεί τόσο την Χριστολογία του Σεβήρου όσο και την Χριστολογία του Απολιναρίου, οι οποίες αποτελούν τα θεμέλια του μονοθελητισμού, και τονίζει «τήν υποστατική ταυτότητα και τη φυσική ετερότητα των θελημάτων στον Χριστό» και την πλήρη ανθρωπότητα στον σαρκωθέντα Λόγο με το θέλημά της. Έτσι, «συμφυία» του θελήματος του Χριστού, δια του τρόπου της αντιδόσεως, σημαίνει ότι το ανθρώπινο θέλημα του Χριστού συννεύει στο θείο θέλημα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο όρος «συμφυΐα» χρησιμοποιείται από τον άγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο στην Τριαδολογία «γιά να δηλώσει τη φυσική ένωση των προσώπων της Αγίας Τριάδος» και ο άγιος Μάξιμος τον «μεταγράφει» στην Χριστολογία.

Έτσι, «ο Χριστός ως τέλειος άνθρωπος έχει ανθρώπινο θέλημα, εκφαινόμενο δια της υποστάσεως του Θεού Λόγου», αλλά «λόγω της συμφυΐας με το θεϊκό θέλημα του Λόγου συννεύει στο θείο θέλημα». «Η αντίδοση των ιδιωμάτων κατά τη συμφυΐα των θελημάτων καθιστά το ανθρώπινο θέλημα του Χριστού θεωθέν εξ άκρας συλλήψεως, ως αποτέλεσμα της υποστατικής ταυτότητας και της φυσικής διαφοράς».

Οι όροι αυτοί μαζί με τον όρο «λόγος φύσεως» και «τρόπος ενώσεως» των δύο φύσεων στον Χριστό, για τον οποίο έγινε λόγος πιο πάνω, εκφράζουν την Χριστολογία του αγίου Μαξίμου, με την οποία αντιμετώπισε τον μονοενεργητισμό και τον μονοθελητισμό.

4. Επικαιρότητα του θέματος

Το θέμα, όπως αναπτύσσεται στην παρούσα διατριβή, διακρίνεται από σοβαρότητα, γιατί ο συγγραφέας της κάνει αυθεντική ερμηνευτική των όρων, των διατυπώσεων και της Χριστολογικής διδασκαλίας του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού και συγχρόνως έχει μια καταπληκτική επικαιρότητα. Δεν είναι μια διατριβή για να παρα-μείνη στις βιβλιοθήκες των Πανεπιστημίων, και να απασχολή μόνον τους ειδικούς θεολόγους, αλλά για να προσφέρει ουσια-στικά στοιχεία στην Εκκλησία, προκειμένου να αντιμετωπισθούν διάφορες σύγχρονες θεολογικές προκλήσεις.

Η πρώτη πρόκληση εντοπίζεται στο θέμα του διαλόγου με τους αντιχαλκηδονίους-μονοφυσίτες. Είναι σημαντικό να εξετά-ζεται η ορθή ερμηνεία των Χριστολογικών όρων και διατυπώ-σεων, γιατί αυτοί προσδιορίζουν την ορθόδοξη πίστη ή την απόκλιση από αυτήν. Πρόκειται για την ίδια την ζωή της Εκκλησίας, για την θεολογία της, που είναι και ο ασφαλής οδηγός για την σωτηρία. Τα θεολογικά θέματα δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε πολιτικές σκοπιμότητες. Όσες φορές επι-διώχθηκε να υποταγή η ορθόδοξη θεολογία σε πολιτικές και κοινωνικές σκοπιμότητες δημιούργησε αναστάτωση στην Εκκλη-σία και τελικά μια τέτοια προσπάθεια οδηγήθηκε σε απο-τυ-χία.

Βέβαια, αυτή η πρόκληση είναι έντονη στην εποχή μας, όχι μόνον γιατί γίνονται διάλογοι μεταξύ Ορθοδοξίας και αντιχαλκη-δονίων-μονοφυσιτών, αλλά και γιατί γίνεται προσπά-θεια από πλευράς ορθοδόξων θεολόγων να υποστηριχθή η άποψη

ότι οι Πατέρες που καταδίκασαν τους αιρετικούς στις Οικουμενικές Συνόδους, Γ', Δ' και Ε', το έκαναν χωρίς να καταλάβουν επαρκώς την διδασκαλία τους. Το επιχείρημα αυτό είναι πολύ αδύνατο –άν τελικά δεν είναι σκόπιμο– και θα έλεγα είναι αντιεπι-στημονικό, γιατί δεν είναι δυνατόν οι σύγχρονοι θεολόγοι να καταλαβαίνουν καλύτερα τα κείμενα των αιρετικών μετά από δέκα επτά (17) αιώνες και να μη τα καταλάβαιναν οι Πατέρες που ήταν σύγχρονοί τους και γνώριζαν όχι μόνον τα κείμενα, και τις ερμηνείες τους, αλλά και τις συνέπειές τους στον Εκκλησιαστικό χώρο.

Η δεύτερη πρόκληση εντοπίζεται στην σύγχρονη «διάδοση» του περσοναλισμού. Ακούγονται ευκαίρως-ακαίρως, σε θεολο-γικά, εκκλησιαστικά, ακόμη και σε μοναχικά περιβάλλοντα διάφορες απόψεις του περσοναλισμού. Ενώ στην πατερική διδασκαλία η θέληση είναι όρεξη της φύσης, στον περσοναλισμό η θέληση συνδέεται με το πρόσωπο-υπόσταση. Πρόκειται για μια επάνοδο στην νεστοριανική αίρεση στην οποία συνδέεται η θέληση με το πρόσωπο. Επίσης τονίζεται από πολλούς, και μάλιστα καθ' υπερβολήν, ότι η φύση συνδέεται με την ανάγκη, πράγμα που γινόταν από τους Αρειανούς, Απολιναριστές, Νεστοριανούς, Μονοθελήτες, ώστε να καταλήξουν στο ότι η ελευθερία συνδέεται με το πρόσωπο.

Αυτό προξενεί απρό-βλεπτες συνέπειες στην Τριαδολογία, την Χριστολογία καί, βεβαίως, στην σωτηριολογία του ανθρώπου. Στόν Τριαδικό Θεό υπάρχει κοινωνία φύσεως-ουσίας και ενεργείας και όχι κοινωνία προσώπων, αφού τα πρόσωπα έχουν τα κοινωνητά και τα ακοινωνήτα (ο τρόπος υπάρξεως). Στο πρόσωπο του Χριστού υπάρχει κοινωνία φύσεων και όχι κοινωνία προσώπων, γιατί, αν ίσχυε αυτό το τελευταίο, τότε θα ήταν καθαρός νεστοριανισμός.

Αλλά και οι μονοθελήτες απέδιδαν το θέλημα στην υπό-στα-ση και όχι στην φύση. Ο άγιος Μάξιμος αναιρεί την αιρετική αυτή άποψη, και συνδέει το θέλημα με την φύση. Αυτό το στηρίζει σε τρεις παράγοντες, ήτοι στην προγενέστερη Τριαδολογία, αφού στον Τριαδικό Θεό υπάρχει μία φύση και ένα θέλημα, στην ανθρωπολογία των Πατέρων οι οποίοι ταύτιζαν το αυτεξούσιο με το θέλημα, και στην διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου και του αγίου Γρηγορίου Νύσσης ότι στον Χριστό υπάρχει τέλεια ανθρώπινη φύση, για να αντικρουσθή η Χριστολογία του Απολι-ναρίου.

Η τρίτη πρόκληση είναι η θεωρία του νεο-χαλκηδονισμού. Πρόκειται για την θεωρία που παρουσιάζεται από ξένους και δικούς μας επιστήμονες θεολόγους, με διαφορετικό ερμηνευτικό περιεχόμενο. Μέ τον λεγόμενο νέο-χαλκηδονισμό έγινε προ-σπά-θεια να ερμηνευθή εκ νέου η απόφαση της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, ώστε να ενωθούν οι μετριοπαθείς μονοφυσίτες, δηλα-δή οι σεβηριανοί με τους χαλκηδονίους ορθοδόξους. Αυτή ήταν η τακτική του Αυτοκράτορος Ιουστι-νιανού.

Σύμφωνα με την θεωρία του νέο-χαλκηδονισμού η Γ' Οικουμενική Σύνοδος βασίσθηκε στην διδασκαλία του αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας και την γνωστή φράση «μία φύσις του Λόγου σεσαρκωμένη», και γι' αυτό καταδίκασε τον Νεστόριο και τον νεστοριανισμό και επομένως ήταν, κατ' αυτήν μονοφυσιτιζουσα Σύνοδος. Η Δ' Οικουμενική Σύνοδος που στηρίχθηκε στον Τόμο του Λέοντος διόρθωσε την Γ' Οικουμενική Σύνοδο, αφού δέχθηκε ότι στον Χριστό υπάρχουν δύο φύσεις, και κατά κάποιο τρόπο επανήλθε στον νεστο-ρια-νισμό, επειδή επί πλέον δεν καταδίκασε τους νεστοριανούς Θεόδω-ρο Μοψουεστίας, Θεοδώρητο Κύρου και Ίβα Εδέσσης. Και η Ε' Οικουμενική Σύνοδος, που καταδίκασε τους τρεις αυτούς νεστο-ριανούς θεολόγους ερμήνευσε με άλλο πνεύμα τις αποφά-σεις της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, για να συμβιβάση τα διεστώτα και αυτό χαρακτηρίζεται νεο-χαλκηδονισμός.

Μιά τέτοια θεωρία ανατρέπει τα θεμέλια της Εκκλησίας, γιατί παρουσιάζει τους αγίους Πατέρες στις Οικουμενικές Συνόδους να αλλάζουν δογματικές απόψεις και μάλιστα στην Χριστολογία, ωσάν να στοχάζωνται και να ενεργούν ευκαιριακά και όχι με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος.

Ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης έγραψε ότι απεδείχθη λανθα-σμένη η θεωρία περί νεο-χαλκηδονισμού των Λατίνων, Προτε-σταντών, Ρώσων και Ελλήνων, σύμφωνα με την οποία δήθεν η Ε' Οικουμενική Σύνοδος επανέφερε τα Δώδεκα Κεφάλαια του Κυρίλλου σε βάρος του Τόμου του Λέοντος και του όρου της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, τα οποία Κεφάλαια είχε παρακάμψει η Δ' Οικουμενική Σύνοδος. Ο ίδιος στην μελέτη του «τά Δώδεκα Κεφάλαια του Κυρίλλου στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο», απέδειξε αφ' ενός μεν ότι η Ε' Οικουμενική Σύνοδος παρέμεινε πιστή στην χρησιμοποίηση από την Δ' Οικουμενική Σύνοδο των Δώδεκα Κεφαλαίων του Κυρίλλου, ως του κριτηρίου της Ορθόδοξης Χριστολογίας και μάλιστα του Τόμου του Λέοντος, αφ' ετέρου δε ότι υπάρχει ταύτιση της Χριστολογίας των τριών Οικουμενικών Συνόδων (Γ', Δ', και Ε'). Άλλωστε, στα Πρακτικά της Δ' Οικουμενικής Συνόδου δεσπόζουν απολύτως τα Δώδεκα Κεφάλαια του Κυρίλλου στις συζητήσεις των Πατέρων της Συνόδου περί του Τόμου του Λέοντος.

Σε άλλη μελέτη του ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης έγραψε ότι οι θεολόγοι του Βατικανού

για να υποστηρίξουν το παπικό αλάθητο δίδασκαν ότι ο Λέων Πάπας Ρώμης και ο Τόμος του ήταν η βάση των αποφάσεων της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, η οποία διόρθωσε τις μονοφυσιτικές και θεοπασχιτικές τάσεις του Κυρίλλου Αλεξανδρείας. Επειδή οι Κυριλλικοί αρνήθηκαν να αποδεχθούν την Δ' Οικουμενική Σύνοδο λόγω της νίκης του Πάπα Λέοντος, γι' αυτό ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός συγκάλεσε την Ε' Οικουμενική Σύνοδο δήθεν για να επανερμηνεύσει την Σύνοδο της Χαλκηδόνος μέσα σε αυστηρές Κυριλλιανές κατηγορίες. Αυτή η αυτοκρατορική «νέα ερμηνεία» του Ιουστινιανού ονομάζεται νεοχαλκηδονισμός.

Όμως κατά τον π. Ιωάννη Ρωμανίδα αυτός είναι ένας «μύθος», επειδή, όταν διαβάσει κανείς τα πρακτικά της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, διαπιστώνει ότι για ημέρες οι Πατέρες εξέταζαν τον Τόμο του Λέοντος με τις επιστολές του αγίου Κυρίλλου εναντίον του Νεστορίου, που ήταν η βάση της απόφασης της Γ' Οικουμενικής Συνόδου. Όπως λέγεται στον όρο της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, στις επιστολές του αγίου Κυρίλλου και την επιστολή του Αρχιεπισκόπου Ρώμης Λέοντος προς τον Αρχιεπίσκοπο Νέας Ρώμης Φλαβιανό «εικότως συνήρμωσε την των ορθοδόξων δογμάτων βεβαίωσιν». Έτσι, κατά τον π. Ιωάννη Ρωμανίδα, «ο Κύριλλος και όχι ο Λέων ήταν το κλειδί της Συνόδου της Χαλκηδόνος». Συνεπώς δεν ισχύει η θεωρία του νεο-χαλκηδονισμού, η οποία διδάσκεται στην Θεολογική Σχολή των Αθηνών «ως ιστορική πραγματικότητα».

Πάντως, η Εκκλησία, δια των αγίων Πατέρων της, αποδέχεται πλήρως τις αποφάσεις των τριών αυτών Οικουμενικών Συνόδων (Γ', Δ', Ε'), η δε πελώρια συνεισφορά του αγίου Μαξίμου είναι η κατάδειξη της απόλυτης ενότητας αυτών των Συνόδων, αφού τα κείμενα των Πατέρων χρησιμοποιήθηκαν για την σύνταξη των όρων πίστεως κάθε Συνόδου. Ο άγιος Μάξιμος ως χαριτωμένος φορέας της ενιαίας παράδοσης, δια των απaráμιλλων φιλοσοφικών και συγγραφικών χαρισμάτων, αναδεικνύει με εξισορροπητική ευκρίνεια και λιτότητα το Consensus Patrum της προγενέστερης παράδοσης. Μάλιστα το πράττει θέτοντας τα κριτήρια ερμηνείας μονοφυσιτικών και δυοφυσιτικών διατυπώσεων των προγενεστέρων Πατέρων, οι οποίοι χρησιμοποιούνταν κατά το δοκούν από κάθε αιρετική ομάδα προς δικαίωση της ερμηνευτικής της, κάτι δηλαδή παρόμοιο με αυτό που συμβαίνει σήμερα.

Η τέταρτη πρόκληση εντοπίζεται στην μεταπατερική και συναφειακή θεολογία. Πρόκειται για την προσπάθεια μερικών συγχρόνων θεολόγων να επανερμηνεύσουν την διδασκαλία του αγίου Μαξίμου με νέα «εργαλεία», με νέες προϋποθέσεις και να την εντάξουν σε νέα πλαίσια, προκειμένου να στηρίξουν δικές τους ερμηνείες για την πνευματική ζωή. Αυτό, όμως, είναι παρα-χά-ραξη της πατερικής ορθόδοξου διδασκαλίας, είναι απομά-κρυνση από την αυθεντική ορθόδοξη

διδασκαλία.

Και οι τέσσερες αυτές προκλήσεις αντιμετωπίζονται μέσα από την όλη διαπραγμάτευση του θέματος της διατριβής του κ. Γεωργίου Σίσκου και γι' αυτό είναι σημαντική για την Εκκλησία, την θεολογική επιστήμη και την σύγχρονη εποχή.

Το θέμα της διατριβής, όπως έχει τονισθή, αναφέρεται στο ερμηνευτικό πλαίσιο της Χριστολογίας του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού και παραμένει σε αυτήν την βάση, εξετάζοντας τα κείμενα. Ίσως διαβάζοντας κανείς τους όρους και τις διατυπώσεις του αγίου Μαξίμου στα Χριστολογικά θέματα να νομίση ότι ο άγιος Μάξιμος με όσα γράφει φιλοσοφεί. Όμως, αυτό δεν είναι ορθή εκτίμηση. Βεβαίως, ο άγιος Μάξιμος την περίοδο των αντιρρητικών του αγώνων απαντά στα επιχειρήματα των αιρετικών, αλλά στην πραγματικότητα είναι ησυχαστής, όπως φαίνεται στα πρώιμα έργα του, στα κεφάλαια περί αγάπης, περί θεολογίας κλπ.

Ο άγιος Μάξιμος γνώριζε πολύ καλά την ησυχαστική παράδοση της Εκκλησίας, δηλαδή τις ακριβείς προϋποθέσεις της ορθοδόξου θεολογίας που είναι η πρακτική φιλοσοφία ή πράξη, η φυσική θεωρία ή φωτισμός και η μυστική θεολογία ή θέωση. Ο ίδιος όχι μόνον έγραψε για την καθαρτική, φωτιστική και θεοπτική ενέργεια του Θεού, αλλά είχε ασφαλώς εμπειρία της Χάριτος του Θεού. Οπότε, η βάση του είναι η εμπειρία, αλλά και η προσπάθεια για την θεολογική κατοχύρωση των θεολογικών όρων γίνεται προκειμένου να απαντήσει στα επιχειρήματα των αιρετικών και να εκφράση αυτήν την εμπειρία της Εκκλησίας με όρους της εποχής του. Αν δεν δη κανείς αυτήν την πραγματικότητα θα νομίση ότι ο άγιος Μάξιμος φιλοσοφεί και θα τον αδικήση.

5. Ο συγγραφέας της διατριβής

Τελειώνοντας αυτές τις σύντομες σκέψεις πάνω στην σημαντική αυτή διατριβή πρέπει να σημειωθή ότι ο συγγραφέας της κάνει ένα μεγάλο και επιτυχή αγώνα, διαβάζοντας και κατανοώντας επαρκέστατα την διδασκαλία του αγίου Μαξίμου να παραμείνη πιστός στους Χριστολογικούς όρους και στις Χριστο-λογικές διατυπώσεις που χρησιμοποιεί ο άγιος, και να στηλιτεύση τις παρερ-μηνείες που κατά καιρούς γίνονται από διάφορους θεολόγους. Τα χαρίσματα που τον διακρίνουν, ήτοι η μεθοδικότητα, η γνώση του αντικειμένου, η καλή χρήση των πηγών με αντικειμενικότητα και επιστημονική επάρκεια, η φιλολογική και ιστορική διερεύνηση, αλλά και το εκκλησιαστικό του φρόνημα, καθιστούν την διατριβή του αυτή υπόδειγμα θεολο-γικού και εκκλησιαστικού λόγου. Έτσι αποτελεί μια ισχυρή θεολογική ελπίδα για την επιστήμη της Θεολογίας και την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ο κ. Γεώργιος Σίσκος μελέτησε με περισσή επιμέλεια όλα τα κείμενα του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, τις αναλύσεις που έγιναν από σύγχρονους θεολόγους στην διδασκαλία του αγίου Μαξίμου και σε παρεμφερή θέματα και αντιμετωπίζει τις παρερμηνείες και τις αποκλίσεις από την ορθόδοξη διδασκαλία. Αυτό φαίνεται έντονα στις υποσημειώσεις που είναι ένας πραγματικός θησαυρός. Όποιος διαβάσει προσεκτικά τις υποσημειώσεις θα αντιληφθή ότι ο συγγραφέας κατέχει άριστα το θέμα, είναι ενημερωμένος πλήρως για τις σύγχρονες τάσεις στην ερμηνεία του αγίου Μαξίμου, αλλά και ασκεί έμμεση και άμεση δημιουργική κριτική σε θεολόγους οι οποίοι παρερμηνεύουν την διδασκαλία του αγίου Μαξίμου και τελικά αποστασιοποιούνται από την πίστη της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Αυτό φαίνεται, εκτός των άλλων, και στο ότι εκφράζει την ευγνωμοσύνη του στην Σύμβουλό του Καθηγήτρια κ. Δέσπω Λιά-λιου για την ουσιαστική βοήθειά της, σε όλη την διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής, αλλά και «γιά την παράδοση της πατερικής διδαχής ανόθευτης από θεολογικές μόδες και φιλο-σο-φικούς συρμούς».

Η πυκνότητα των σκέψεων του συγγραφέως, η συνοπτι-κότητα των διατυπώσεων, μπορεί να δυσκολεύση τον αναγνώστη στην αρχή, αλλά, αν προσέξη ιδιαίτερα, θα μπορέση να χαρή τον θεολογικό λόγο, να έλθη σε σχέση με την αυθεντική σκέψη του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, να δη τον αγώνα του, και τελικά να δοξάση τον Θεό, γιατί υπάρχουν τέτοιοι Πατέρες, αλλά και ερμηνευτές-μαθητές τους, που διασώζουν την αλήθεια της σωτηρίας, μακριά από περίεργες παραχαράξεις και επικίνδυνους ακροβατισμούς.

Ο συγγραφέας, εκφράζοντας το εκκλησιαστικό του φρόνημα, γράφει «ότι μια θεολογική διατριβή ανήκει πρωτίστως στην Εκκλησία του Χριστού. Και εκεί αφιερούται». Επίσης, ο ίδιος ομολογεί: «Ο όλος τρόπος προσέγγισης του έργου του αγίου Μαξίμου παραμένει σε αυτά που ο γράφων κατανοεί από τη μύηση του πνευματικού πατρός. Συνεπώς ο γράφων τελεί ανεξάλειπτα χρωμένος». Αυτό τον τιμά ιδιαίτερα, όταν μάλιστα η τιμή αναφέρεται σε έναν τετιμημένο Κληρικό της Εκκλησίας μας, τον Αρχιμ. π. Συμεών Κραγιόπουλο. Έτσι, η συγκεκριμένη διατριβή είναι ένα εκκλησιαστικό γεγονός και ως τέτοιο μου προξενεί άφατη χαρά και με παρακινεί σε δοξολογία στον Τριαδικό Θεό.

Ασχολούμαστε τον τελευταίο καιρό στην Ελλάδα με την λεγόμενη οικονομική κρίση και τις συνέπειές της. Δεν παραβλέπει κανείς αυτό το γεγονός, αλλά δεν μπορεί να παραθεωρήση και την θεολογική κρίση, γιατί, όταν αλλοιώνεται η ορθόδοξη θεολογία, αλλοιώνεται και το ήθος και αυτές οι ίδιες οι προϋποθέσεις της σωτηρίας του ανθρώπου. Πρέπει να συνδεθώ στενά η θεολογία της Εκκλησίας με την ποιμαντική της.-

Πηγή: <http://www.amen.gr/article14713> (περισσότερα...)